

визначали партійно-державні та цензурні органи. Саме вони надавали дозвіл на друк, контролювали плани видавництва, указували тематику і обсяг літератури, піддавали ідеологічній обробці твори, складали списки заборонених книг, що підлягали вилученню з видавництва, книжкових складів, фондів бібліотек, конфісковували видання, притягували до відповідальності осіб за порушення цензурних вимог.

Праця закінчується лаконічним змістовним висновком, списком використаних джерел та літератури, додатками.

Звичайно, в одній праці дослідити всі питання неможливо. Зокрема, в даній монографії могли б знайти своє відображення питання доброчинної діяльності видавництва. Проте, зазначена рекомендація не знижує наукової цінності дослідження.

В цілому, рецензована монографія характеризується глибоким розумінням проблеми в історичному вимірі, фактологічним наповненням та науковим осмисленням проблеми. Порушена автором тема дає науковцям простір для багатьох цікавих висновків, пов'язаних як з практичним їх застосуванням, так і з подальшою теоретичною розробкою окремих аспектів проблеми. Висновки та рекомендації науковця відкривають перспективу продовження роботи.

Отже, рецензована праця не претендує на всеосяжність, проте потреба у написанні фундаментальної, узагальнюючої монографії із даної проблематики є викликом часу. Монографія заслуговує на увагу читачської аудиторії. Вона буде цікавою як для тих, хто безпосередньо пов'язаний з даною проблемою, так і для науковців, які вивчають різні аспекти цього напрямку, викладачів і студентів вищих навчальних закладів, а також для широкого загалу читачів.

Коцур А.П. Рецензия на монографию: Молоткина В.К. *Становление и развитие издательского дела в СССР в 20–30-е годы XX ст.* – Переяслав–Хмельницкий: ФОП Лукашевич О.М., 2012. – 416 с.

Kotsur, A.P. Review of the monograph: Molotkina, V.K. *The formation and development of the publishing business in USSR in the 20th – 30th of the XX century.* – Pereiaslav–Khmelnitsky: PPE Lukashkevych O.M., 2012. – 416 p.

Працьовитий М.В.

Рецензія на монографію: Філософські проблеми сучасного управління складними системами: ідеї, принципи і моделі: монографія / Ю.В.Бех, А.І.Слепцов; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту; Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. – 404 с.

З погляду сучасної науки, системний аналіз – це, з одного боку, наукова дисципліна, яка на основі системно організованих, структурно взаємопов'язаних та функціонально взаємодіючих процедур, методологічних принципів, математичного апарату, програмного забезпечення та обчислювальних можливостей сучасної комп'ютерних систем та мереж забезпечує, в умовах невизначеності, отримання, накопичення та аналіз інформації щодо досліджуваного об'єкта для подальшого формування знань про нього як про цілісний об'єкт пізнання та прийняття раціональних рішень, зокрема управлінських, в умовах різних за природою багатofакторних ризиків. При цьому під системою розуміють складну структуру, що є сукупністю взаємопов'язаних елементів, відокремлену від зовнішнього середовища, але таку, що взаємодіє з ним як єдине ціле. З другого боку, системний аналіз – науковий метод пізнання, що є послідовністю дій з установами структурних зв'язків між змінними або елементами досліджуваної системи, спираючись на комплекс загальнонаукових, експериментальних, природничих, статистичних, математичних методів.

Слід відзначити, що на сьогодні не існує єдиного методологічного підходу до аналізу та управління складними системами. Найпоширенішими у дослідженнях є такі: процедури теорії дослідження операцій, що дає змогу кількісно оцінити об'єкти дослідження; аналіз систем дослідження об'єктів в умовах невизначеності; системотехніка, яка містить проектування і синтез складних систем у процесі дослідження їх функціонування (проектування і оцінювання ефективності автоматизованих систем керування технологічними процесами тощо).

Основу системного аналізу становить не формальний математичний апарат, а загальні ідеї, оригінальний підхід до проблеми, що вирішується, своєрідний понятійний апарат. Проте ґрунтуючись на загальній теорії систем, він увібрав до себе ряд інших дослідницьких підходів з розробки багатьох споріднених і суміжних наук. Тому при його здійсненні широко використовуються різні методи і математичний апарат інших наук (різний науковий інструментарій), зокрема кількісні (економічний аналіз, статистичні, морфологічні методи), неформальні (метод сценаріїв, експертних оцінок, діагностичні методи), графічні (теорія графів, мережеве планування, способи графічного відображення взаємозв'язків, пропорцій, структури тощо).

Загалом системний аналіз є каркасом, що з'єднує усі необхідні наукові знання, методи та дії для вирішення складних проблем. Методи мають далеко нерівноцінне значення й використовуються на різних етапах аналізу.

Більшість з методів було розроблено задовго до виникнення системного аналізу і використовується самостійно. Те нове, що вносить тут системна методологія, – це підхід не від методу, а від завдання, вимога комплексного використання цілої серії методів або їх системного використання до вирішення різних частин та етапів проблеми. Але ряд слабо формалізованих методів був породжений розвитком саме системної методології та потребами системного аналізу неструктурованих або слабо структурованих проблем.

У сучасному моделюванні та дослідженні складних систем домінують підходи, що ґрунтуються на використанні динамічних та стохастичних моделей та методів. Разом з цим останнім часом інтенсивно розвивається альтернативний, у певному розумінні, підхід до аналізу складних систем, який вбачає джерело і природу невизначеності в принциповій їх нелінійності.

У 1980-х роках отримано результати, які показали, що для простої дискретної моделі макроекономіки вже в одномірному випадку, за певних раціональних економічних гіпотез, процес може набувати хаотичного характеру. Виявлення множинності точок рівноваги, граничних циклів, біфуркацій і хаосу, асиметрії інформації змушує економістів по-новому аналізувати макроекономічні системи. Теорія сучасної нелі-

нійної динаміки, наприклад методи фрактального аналізу, дозволяє обчислити для таких процесів зокрема і автокореляцію, хоч природа таких залежностей, звичайно, зовсім інша, ніж для стохастичних процесів. Відкриття в 1960-х роках таких об'єктів, як «дивні атрактори» і «фрактали», суттєво вплинуло на методологічні основи дослідження складних систем. Квінтесенція цього підходу – «ціле є чимось більшим ніж сума частин, що його складають».

Сучасна методологія аналізу нелінійних динамічних систем сформувалася в новий науковий напрям синергетику – міждисциплінарну науку, метою якої є виявлення спільних принципів еволюції, самоорганізації та адаптації складних систем у різних галузях знань на підставі побудови та дослідження нелінійних динамічних математичних моделей. Важливими поняттями синергетики є «катастрофа», «біфуркація», «граничний цикл», «дивний атрактор», «дисипативна структура», «біжуча хвиля» тощо.

Враховуючи складність проблеми, велику кількість напрацьованих методів та підходів, виникає потреба концептуального переосмислення основних ідей, принципів та методів системного аналізу. Тому не викликає жодного сумніву, що рецензована монографія присвячена надзвичайно актуальній і сучасній проблемі, які знаходяться на стику кількох наук.

У монографії Бех Ю.В. та Слепцова А.І. «Філософські проблеми сучасного управління складними системами» розглянуто філософські основи теорії управління технічними біологічними та соціальними системами як складними системами зі зворотнім зв'язком. При цьому автори монографії доцільно використали методи математичного та імітаційного моделювання, нечіткого моделювання та програмування.

Особливої уваги заслуговує дослідження авторів у галузі управління сучасними інформаційними системами та технологіями, зокрема вивчення проблеми управління Інтернетом, який розглядається як триєдина складна система: технічна, інформаційна та соціальна, а також формулювання ключових понять філософії Інтернету.

На нашу думку, результати дослідження, репрезентовані в монографії, будуть корисними і цікавими для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів та магістрантів різних спеціальностей: філософів і математиків, соціологів та програмістів (фахівців з ІТ-технологій), аналітиків, управлінців, інженерів тощо.

Працевитий Н.В. Рецензия на монографию: *Философские проблемы современного управления сложными системами: идеи, принципы и модели: монография / Ю.В. Бех, А.И. Слепцов; Мин-во образования и науки, молодежи и спорта; Нац. пед. ун-т имени М.П. Драгоманова. – К.: Изд-во НПУ имени М.П. Драгоманова, 2012. – 404 с.*

Prazevity, M.V. Review on a monograph: *the Philosophical problems of modern management the difficult systems: ideas, principles and models: monograph / of Yu.V. Beh, A.I. Slepsov. – K., 2012. – 404 s.*

Рецензия на монографию: Срогош Тадеуш. Солдат свавільний. З історії звичаїв коронної армії у XVII столітті. – Варшава: Видавництво DiG, 2010. – 264 с.

(Srogosz Tadeusz. Żołnierz swawolny. Z dziejów obyczajów armii koronnej w XVII wieku. – Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2010. – 264 s.)

Обмін результатами поточних досліджень між вченими різних країн являється найважливішим фактором, який сприяє науковому прогресу. Українські та польські історики часто паралельно вивчають історичну спадщину Першої Речі Посполитої. Результати цих польсько-українських наукових пошуків можуть бути і різними, проте для більш об'єктивного дослідження минулого необхідно орієнтуватися в напрямках, які сьогодні є пріоритетними в історичній науці двох країн. Незважаючи на те, що Інтернет все ґрунтовніше опановує науковий простір і інформує науковий загал про нові видання, він не завжди в змозі замінити «живе» спілкування з монографією, яка існує лише в паперовому варіанті.

Книга доктора хабілітованого, професора Тадеуша Срогоша, який тривалий час працює в Інституті історії Академії імені Яна Длугоша в Ченстохові, побачила світ у відомому в Республіці Польща видавництві «DiG» (Варшава).

Ознайомлення із книгою свідчить, що автор з поставленими завданнями впорався. Польський історик використав достатньо широку джерельну та історіографічну базу, здійснив її критичний огляд. Як свідчить текст, в ході евристичної роботи було виявлено і залучено до наукового обігу цілий комплекс неопублікованих архівних джерел. Структура роботи логічна, впливає з поставлених завдань і не викликає заперечень.

Монографія складається зі списку скорочень, вступу, двох частин, перша з яких складається з п'яти розділів, а друга – чотирьох розділів, закінчення, бібліографії, списку таблиць та ілюстрацій, іменного покажчика.

У першому розділі професор Т. Срогош ретельно проаналізував соціальний та етнічний склад військових формувань, а також звернув увагу на фінансовий бік рекрутації до армії та функціонування мілітарних підрозділів (с.21 – 40).

Розквартирування та провізія жовнірів висвітлені автором у другому розділі першої частини (с.41 – 62). Зокрема він зазначає, коронна армія мала суттєві проблеми щодо матеріального забезпечення, що в результаті викликало у жовнірів жак не лише перед невідомим та смертю, а й сприяло формуванню у свідомості індивідуума примари голодної смерті. Як наслідок, бачимо непоодинокі випадки дезертирства (с.47 – 48).

Важливість і стан фізичного та психологічного здоров'я воїнів дослідник висвітлює у третьому розділі (с.63 – 81). Тадеуш Срогош з'ясував якою була роль медичної служби у війську, як в процесі вербування на службу, так і при звільненні від неї за станом здоров'я. На с.66 він зазначає, що «представники служби здоров'я не були присутні, ані при огляді рекрутів, ані при звільненні їх від військової служби». Поруч із загрозою загибелі у бою, автор вказує на колосальну безпеку, яку несли в собі хвороби, що набували характеру епідемії (наприклад – тиф). Все це впливало на психологічний стан воїна, який почував себе невпевненим у завтрашньому дні.

Відаючи належне питанням дисципліни у війську Речі Посполитої польський історик присвятив їй четвертий розділ, в якому проаналізував комплекс правових артикулів, що регламентували права, обов'язки та стягнення (с.82 – 107). На думку автора, старопольське суспільство бачило у жовнірі найгіршого лиходія та гнобителя (с.85). За серйозні порушення згідно з статтями військових статутів встановлювалися суворі покарання, аж до смертної кари (с.87).

П'ятий розділ оповідає про стиль повсякденного життя та ментальність військових Речі Посполитої (с.108-130). З цікавого ракурсу ілюструє світогляд вояків, епізод 31620 р., коли під час маршу в напрямку Цецори, чорні хмари та блискавки були розцінені офіцерами, як злий знак, що віщує поразку (с.113). Показано також природу військових конфедерацій, як дезінтегруючого фактору в політичній історії Речі Посполитої (с.126 – 127).